

**Theologiae Moralis Super Decalogum Seu Decem Dei
Præcepta Pars ...**

Tractatus IV. Præliminaris. Ad Præcepta Secundæ Tabulæ De Justitia, &
Restitutione in communi

Sporer, Patricius

Salisburgi, 1713

Sectio III. Causæ excusantes à restitutione, ut vel differi, vel omninò omitti
possit.

Nutzungsbedingungen

[urn:nbn:de:hbz:466:1-59506](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-59506)

aliósve sic superfluos, aut non debitos sumptus acceperunt, omninò restituere debebunt creditoribus, alioquin debito suo fraudandis, si intra legitimum tempus exigant, de quo fortè alibi plura. A fortiori, & strictius longè restituenda erunt, quæ uxores, & liberi seu vivente, seu defuncto marito, de bonis ejus in fraudem, & damnum creditoris surripiunt, & ut ajunt, ad carceres ponunt, communi quidem, sed iniquissima praxi: nisi quandoque eos verè gravis necessitas excuset.

SECTIO. III.

Causa excusantes à restitutione, ut vel differri, vel omninò omitti possit.

SUMMARIUM.

50. Usque ad n. 53. assignantur tres regulae universales pro differenda, vel omninò omittenda restitutione.
53. *Causa excusantes à restitutione, ut, quamdiu durant, licite differri possit generaliter sunt quatuor: nimirum.*
 54. I. Ignorantia inculpabilis.
 55. II. Impotentia.
 56. III. Necessitas propria. &
 57. IV. Damnum ipsi creditori, vel tertio, aut Communitati ex restitutione secuturum.
58. Necessitas propria excusat, quoties restitutio fieri non potest absque damno, vel periculo salutis.
59. Unde non est obligatio statim restituendi cum damno spiritali animæ;
 60. Nec cum damno vitæ vel incolumitatis corporalis;
 61. Nec cum jactura famæ, vel libertatis.
 62. Quando verò quis sine periculo infamiae restituere potest, saltem per Confessarium, vel aliam personam tertiam tenetur.

64. Item

64. *Item II. necessitas propria excusat etiam ad differendam restitutionem, quando ea fieri non potest absque mutatione status honesti justè acquisiti. (suum.*
65. *Quando nimirum quis deberet totaliter mutare statum*
66. *Justè & honestè acquisitum: secus, si quis statum suum injustè & g. fraude, dolo, usuris furtis, rapinis, bello injusto, &c. comparasset:*
67. *Talis enim tenetur restituere totum, quantum citra extremam necessitatem carere potest, nisi periculum infamiae excuset*
68. *Quæ omnia extendenda sunt etiam ad heredem mala fidei.*
69. *Denique III. necessitas propria etiam excusat ad differendam restitutionem, quando ea fieri non potest absque damno gravi in bonis temporalibus,*
70. *Quoties & quamdiu scilicet, debitor in bonis propriis deberet pati*
71. *Damnum inde maius, quam creditor.*
74. *Idque verum est in quocunque debito, sive ex contractu, sive ex delicto.*
76. *At quid, si uterque simul in extrema necessitate versetur, & debitor, si restituat, & creditor, si ei non restituatur?*
77. *Probabilius eo casu adhuc debitor non obligatur restituere,*

49 **C**AUSÆ excusantes, vel non excusantes à restitutione facienda, hæcenus sparsim toto tractatu, præsertim *c. preced. de circumstantiis*, plurimæ in particulari indicatæ sunt, si meminisse potes. Ut autem hîc in loco proprio ex professo omnes causæ excusantes, ut restitutio vel differri, vel omninò omitteri possit, ad certa capita revocari possint, regula aliqua generalis omnium directiva assignanda est: & variæ assignantur à Doctoribus.

50 *Regula prima communis est: Bonis inferioris ordinis*

dinis non sunt restituenda cum notabili damno bonorum altioris ordinis. Regula verissima est, sed non omninò universalis, ut patebit, & adhuc indiget probatione.

Alia Regula est : Nemo tenetur restituere cum suo notabili, & majori detrimento, quàm sit creditoris commodum ex restitutione facta. Alii sic universaliùs extendunt : quando debitor vel omninò non habet, unde solvat, vel restituat, vel restituere non potest, nisi cum notabiliter graviori damno sibi, vel suis, vel Republicæ inferendo, restitutio differri, vel, nisi impotentia cesset, omninò omitti potest. Neque hæc regula, licet verissima, omninò universalis est, ut patebit : & adhuc sua probatione indiget.

Regula ergo universalissima per se nota, seu nulla probatione indigens, sed ipsas priores regulas probans, assignatur à *Scoto* mox citando communissimè recepta. Quotiescunque dominus, seu creditor rationabiliter contentus esse debet, quòd restitutio differatur, vel omittatur, poterit etiam differri, vel omitti, licet ille reipsa invitus sit. *Scotus* 4. disp. 15. q. 2. a. 4. §. de quinto. n. 33. sic habet : *Illi casus* (scilicet excusantes à restitutione statim facienda) continentur sub hac maxima : *Licet detinere rem alienam, quando ille, cujus est, debet rationabiliter velle eam detineri. Sed in quibusdam casibus hoc debet velle aliquis, etiam rationabiliter, scilicet et rem suam detineri ab alio defacto, posita jam restituendi voluntate cum circumstantiis opportunis ; ergo &c. Dabet enim velle quis*

libet

51

52

libet sibi restitutionem non fieri tunc, quando est in præjudicium communitatis, vel ipsius recipientis restitutionem: quia debet velle bonum suum, bonum commune, & ita dilationem aliqualem illius restitutionis boni utilis, ut servetur majus bonum. Debet etiam velle non fieri restitutionem tunc, quando esset in diffamationem restituentis, quia debet magis velle famam proximi, quam illud modicum commodum suum statim &c. Hæc Scotus. Quam regulam Scoti ait Pet. Navar. apud Laym. cit. c. 12. ut clavem, vel maximam in hac materia sibi statuunt Sylv. Gabr. Medina, & ceteri DD. Et nos igitur super eam statuamus duas Assertiones hæc, & sequenti Sectione, univèrsas causas à restitutione excusantes, 1. ut differri, 2. ut omitti possit, complectentes.

ASSERTIO III.

53 **C**Ausæ excusantes à restitutione, ut, quamdiu durant, licitè differri possit, generaliter sunt hæc quatuor. *Ignorantia, impotensia, necessitas propria: damnum creditori ipsi, vel tertio, aut Reipublicæ secuturum ex restitutione.* Excusat autem necessitas propria ad differendam restitutionem, quoties restitutio nunc fieri non potest, 1. absque damno, vel periculo salutis animæ, vitæ, vel sanitatis corporalis, famæ, vel libertatis. 2. Absque mutatione statûs honesti, & justè acquisiti. 3. Absque damno in bonis temporalibus propriis gravi, & majori, quàm sit damnum domini, vel creditoris ex dilata restitutione: idque in quocun- que

que debito sive ex contractu, sive ex delicto materiali, vel formali: quamvis debitor ex delicto adhuc ad interesse obligetur, non item debitor ex re accepta, vel ex contractu tantum. *Est tota in re communis*, ut patebit explicando, vel probando singulari.

S. 1.

Causa excusantes ad restitutionem differendam generaliter sunt hæc quatuor.

I. *Ignorantia*. Nimirum probabilis, & inculpabilis 54

lis cum bona fide conjuncta, eaque aut facti, ut si ignores, quod res sit aliena, quod hanc rem sibi donans, vel vendens eam furatus sit; aut juris, ut si ignores, quod creditore defuncto debitum adhuc restituendum sit hæredibus, aut res inventa sit restituenda suo domino cognito &c. de hac causa satis late actum est c. 2. sect. 3. *de restit. ex delicto materiali, ex re accepta à possessore bona fidei facienda*; ubi etiam de incipiente dubitare: quæ recole.

II. *Impotentia*: Quando scilicet aliquis omnino 55
protunc non habet, unde solvat, vel restituat quodcumque debitum sive ex delicto, sive ex contractu: nam impossibilium nulla est obligatio. Et, ad impossibile nemo tenetur: dummodo semper adsit, & maneat voluntas restituendi imposterum, cum facultas, seu melior fortuna supervenerit. Hæc causa nullam habet difficultatem.

III. *Necessitas propria*: cum quis scilicet, etsi 56
habeat, unde restituat, restituere tamen non potest

test, nisi cum animæ, corporis, famæ, vel libertatis, statûs justè acquisiti, aut bonorum temporalium jactura, vel damno graviori, quàm sit commodum ex restitutione proventurum domino, vel creditori. Hæc causa latissimè patens mox distinctis §§. prosequenda est.

57 *Quarta*: Damnum ex restitutione proventurum aut ipsi creditori, aut alicui tertio, aut toti Communitati. Hæc causa satis explicata est *c. preced. sect. 2. §. 1. & 3. cui restituendum*. Vides jam omnium harum causarum unam causam esse generalem illam regulam *Scoti*, quia scilicet ejusmodi causis subsistentibus, creditor non potest, vel non debet esse invitus rationabiliter rem suam ab alio detineri, vel sibi non restitui, quamdiu nimirum illæ causæ subsistunt. Excusant ergò hæc causæ ad differentiam restitutionem, quamdiu durant, & subsistunt, interim quasi sopitâ, vel dormiente obligatione restituendi. At verò postquam cessant istæ causæ, denudò evigilat, & reviviscit obligatio, præceptumque restitutionis. Si in aliquo casu non cessarent, excusabunt omninò, ut restitutio etiam omittenda foret. Cæteris ergo jam aliundè patentibus, tertia causa necessitatis propriæ modò prosequenda est.

§. II.

Excusat necessitas propria, quoties restitutio fieri non potest.

58 **A**bsque damno, vel periculo salutis &c. Certum apud omnes: Ratio jam indicata est Quia, Tu

Quia nullus sanæ mentis potest rationabiliter velle sibi bona sua inferioris ordinis statim restitui cum notabili detrimento bonorum superioris ordinis debitoris; hoc enim directè repugnat ordini Charitatis: quin potius rationabilissimè velle debet, eò usque ab altero detineri rem suam, undecunque debitam, donec sibi absque detrimento bonorum altioris ordinis restitui possit: atqui bona animæ, corporis, famæ, vel libertatis, omnia sunt altioris ordinis, quàm bona fortunæ temporalis, vel externæ proximo ex contractu, vel delicto restituenda: ergò sicut ex ordine, & lege naturali Charitatis, nemo tenetur cum proprio damno bonorum animæ curare proximi bona corporis, aut cum damno proprio bonorum corporis procurare proximi bona famæ, vel fortunæ: ita etiam ex ordine, & lege naturali Charitatis nemo tenetur restituere proximo bona fortunæ debita cum proprio damno bonorum animæ famæ, vel libertatis, sed quousque periculum ejusmodi gravioris damni perseverat, justè, & rationabiliter restitutio differri poterit, vel etiam debet. Itaque in particulari.

I. Non est obligatio statim restituendi cum damno spiritali, vel periculo salutis animæ; ut si debitor, ablatis omnibus per restitutionem esset lapsurus in desperationem, aut sustentationem mediis illicitis quæsiturus; uxor, & filia præ inopia se sint prostituturæ, filii latrones futuri &c. Quia longè major est obligatio consulendi salutis animæ, & suorum quippe sine altioris boni comparatione, quàm servandi propriam, vel alterius vitam

402 *Traet. IV. Pralim. ad Precepta 2. Tab. Cap. II.*
corporalem, quam statim restituendi sua bona, vel
debita temporalia &c.

60 At, quid, si ejusmodi damnum, vel periculum
spirituale semper perseveraret? *R.* Casum fore ra-
rissimum: quo tamen posito, omninò posse omitti
restitutionem, probabiliter docet cum *Rebello Tam-
burinus lib. 8. tr. 4. c. I. §. 9. n. 3.* Dummodò dili-
genter adhibeantur remedia, ne illa mala perseve-
rent, & restituatur saltem pars, quæ sine magno in-
commodo ejusmodi restitui potest, & creditori in-
de grave damnum non emergat: his enim positis
curret omninò, & urgebit regula nostra generalis.

61 II. Neque est obligatio statim restituendi cum
damno vitæ, vel incolumitatis corporalis, idque
non tantum in necessitate extrema, ut si debitor facta
restitutione fame periturus sit, aut defectu medi-
cinæ comparandæ morbo absumendus &c. sed eti-
am in necessitate gravi, utpote si vitam miserè to-
leraturus, statu suo justè acquisito excisurus, de quo
mox iterum. Omnes cum *D. Thoma, Scoto, alii-
que cit.* Ratio est: quia etiam hic maximè habet
locum regula nostra generalis: cum enim creditor
ipsi debitori in extrema necessitate constituto ex le-
ge Charitatis sub mortali subvenire teneatur, multò
magis rationabiliter contentus esse debet, & invitus
esse non potest, si debitor ad extremam, vel gravem
suam necessitatem sublevandam restitutionem dif-
ferat, servata semper voluntate restituendi deinceps,
cum necessitas cessaverit.

62 III. Neque facienda est statim restitutio cum ja-
ctura famæ, vel libertatis, ut si debitor restituere ne-
queat,

queat, nisi se ipsum vendendo pretium comparet, si restituendo veniat in suspicionem occulti criminis, indeque diffamandus, aut fortè etiam capiendus, Iudici tradendus, plectendus esset. *Ratio clara* ex dictis: quia etiam fama, & libertas sunt bona altioris ordinis, quàm bonum fortunæ alteri debitum, consequenter alter non potest rationabiliter velle, ut cum periculo, & jactura famæ & libertatis restitutio sibi fiat, & non differatur, quousque tale periculum cesserit. Quòd si tale periculum nunquam possit cessare (ut fere fit, quando adultera spurium genuit in damnum mariti, & legitimorum liberorum, de quo alibi) cessare etiam debet obligatio. *Hic tamen advertendum.*

IV. Quando aliquis quidem per se ipsum non potest restituere sine certo periculo infamiæ, potest tamen reddere per Confessarium, vel aliam personam tertiam idoneam juxta supra dicta: aut licet sine periculo infamiæ non possit reddere ipsam rem sine infamia ablatam, potest tamen reddere ejus valorem, vel pretium, omninò tenetur facere, quod potest, & quomodo potest, tunc enim cessat ratio diutius differendi restitutionem. *Deinde* damnum infamiæ debet esse notabile ad hoc, ut à restitutione facienda excusare possit: est autem verè notabile, quando debitor verè est in possessione bonæ famæ suæ: quòd si enim quis jam antea non fuit integræ famæ, sed jam infamis de furtis v. g. & rem alienam occultam non potest restituere sine manifestatione novi sui furti, tenebitur restituere, non obstante illo aliquali augmento infamiæ suæ, id enim

404 *Tract. IV. Prelim. ad Præcepta 2. Tab. Cap. IV.*
enim censetur non esse damnum notabile homini
jam antea infami. Addunt non improbabiler *So-*
rens, Adrianus, Valentia, eosque secutus *Tannerus*
disp. 4. de justitia q. 6. dub. 15. n. 434. & alii: fa-
mam etiam integram alicujus vilis hominis adeo
posse esse parvi momenti, ut non obstante jactura
ejus, adhuc restituenda sit ingens aliqua summa ab-
lata, quamvis enim fama sit altioris ordinis, quam
bonum temporale ex genere suo, in particularibus
tamen circumstantiis plus potest valere ingens bo-
num temporale, sicut aurum ex genere suo plus va-
let, quam argentum; ingens tamen summa argenti
plus valet, quam parva quantitas auri. Verum id
probabilius negant alii, universaliter docentes, non
quam esse obligationem restituendi bonum tempo-
rale cum læsione famæ integræ.

§. III.

*Absque mutatione status honesti, & justè
acquisiti.*

64 **N**ecessitas nimirum propria, etiam excusat ad
differendam restitutionem, quoties, & quam-
diu aliquis ad hoc, ut possit restituere, deberet to-
taliter mutare statum suum justum, & honestum.
Communis D.D. apud citr. Ratio patet ex dictis; is
enim, qui deberet statum suum mutare, verè est in
gravi necessitate, qua proinde durante, creditor non
potest rationabiliter velle sibi debitum solvi, cum
tantâ proximi jacturâ. Deinde, talis mutatio status
vix unquam potest fieri sine infamia, vel dedecore
gravi debitoris, filiorum, ac familiæ; sed infamiae
peric

periculum excusat ad differendam saltem restitutionem; ergo &c. Sed notanter per omnem modum dictum est.

I. *Si deberet totaliter mutare statum suum; Ut* 65
si homo nobilis, dimisso omni famulicio, divendita omni supellectili, domo, equis &c. deberet aliis servire, artem mechanicam, aliudve officium statui suo indecorum exercere; si artifex vendita supellectili, vel instrumentis mechanicis deberet servire, aut mendicare &c. Sic enim ad restitutionem statim faciendam, nemo tenetur mutare statum suum, neque ad id à Confessario obligari potest. Secus est: si solum deberet diminuire statum suum, v. g. remittere de splendore apparatus, conviviorum, famulorum, equorum, ludorum &c. quæ non ad statum simpliciter, sed solum ad splendorem, & pompam status necessaria sunt. Sic enim debitor omnium consensu tenetur diminuire statum ad restitutionem faciendam: quia ab illa solum excusat vera necessitas; at solum diminuire statum quoad pompam, & splendorem non est necessitas, sed modestia potius. Unde sane in pessimo statu versantur, & à Confessario graviter reprehendendi sunt, qui debitis obstricti, nihil tamen de status splendore & luxu remittunt, & ut aiunt, alios, quomodo solvantur, curare solum; & quod pejus est, vix aliquando de hoc in confessione se accusant; reverà enim in tali statu perseverare volentes absolvi non possunt, cum hoc ipso alienum injustè detineant, quod restituere adeò non curant; & insuper obligationem contrahant se interesse, juxta dicta superius.

66

I. Dicitur est: Si debeat mutare statum suum *juste & honeste acquisitum*: utpotè hæreditate, industria, labore, officio, ut si Dux belli iniquas rapinas possideat, si propriis dominis restituat, officio, vel militiâ cedere cogetur, non sine Reipublicæ detrimento. aut non sine jactura sui statûs, & dignitatis, quam militari sua industria comparavit; & deniq; non sine gravi sui dedecore, uxoris liberorumque querelis, aliorum scandalo &c. Hac enim ratione utcunque excusari possunt milites nostri temporis. Secûs dicendum, quando quis statum suum ipsum injustè comparâset: ut si mercator vel alius statum nobilem, vel splendidum sibi acquisivit ex bonis injustè acquisitis, fraude, dolo, usuris, furtis, rapinis, bello injusto; talis utique tenetur restituere etiam cum jactura talis statûs injustè de alieno acquisiti; cùm hoc non sit cadere à statu suo, sed potius ad priorem sibi debitum statum redire.

67

III. Unde si quis nihil haberet, nisi aliunde injustè acquisitum, adeò ut sine injustitia nullum honestum statum habuerit, tenebitur restituere totum, quantum citra extremam necessitatem carere potest, etiam usque ad mendicitatem, nisi periculum infamiæ excuset juxta communem DD. cum Nav. c. 17. n. 158, Laym. cit. c. 12. n. 2. Colligitur ex cap. cum tu, de usuris. Ubi Alexander III. præcipit usurarios etiam sub pœna excommunicationis compellendos esse ad restitutionem, eorûmque domos, & possessiones ex usuris acquisitas debere vendi &c. Addens tamen: *dummodo in facultatibus habeant, unde vivere possint*: significans per restitutionem.

tutionem injustorum non esse ad extremam necessitatem redigendos. Unde rectè notant *Pet. Nav. cum Laym. cit.* artificem etiam non esse redigendum ad mendicitatem per restitutionem, sed artis suæ instrumenta relinquenda esse, sic enim lucrando plus poterit restituere, quàm artis suæ instrumenta valeant.

IV. Dicta extendenda sunt etiam ad hæredem **68** malæ fidei: v. g, filius usurarii, vel mercatoris iniqui mala fide cœpit possidere bona injustè acquisita à Patre, omninò tenebitur etiam cum mutatione status relicti, & iniquè acquisiti à patre, ad restituendum: quia possessio malæ fidei nihil ipsi suffragatur. Quòd si verò bona fide possidere cœpit, non tenebitur postea à statu suo bona fide accepto decidere propter restitutionem faciendam, postquam cognovit eum statum ex bonis injustis esse acquisitum à patre: quia quilibet habet jus ad conservandum statum bona fide acquisitum: expectare ergò poterit commodiorem occasionem, qua sine jactura sui status restituere possit, ut cum aliis notat *Tamb. cit. §. 9. n. 5.*

§. IV.

Absque damno in bonis temporalibus gravi.

Denique necessitas propria etiam excusat ad **69** differendam restitutionem, quoties, & quamdiu debitor in propriis bonis temporalibus deberet pati grave aliquod damnum, & majus, quàm sit damnum creditoris, vel domini ex dilata restitutio-

ne : ut si debitor solvere , vel restituere non possit magnum debitum, v. g. mille aureos, nisi domum, vel prædium vendat multò minoris, quàm valeat, v. g. dimidium infra justum pretium, aut si creditor nimium distet, & magnæ expensæ faciendæ sint in debito transmittendo, imposterum autem commodior occasio speretur, juxta dicta superius. *Ruris semper est eadem* : quia creditor verante lege & ordine Charitatis non potest rationabiliter velle debitum suum statim sibi restituendum gravi debitoris damno, & majori, quàm suo ex restitutione dilata, sed omninò in dilationem talem consentire tenetur, etsi non ex justitia, tamen ex Charitate, & æquitate naturali. Nec obstat praxis Tribunalium, qua debitor, maximè ex delicto, vel mora culpabili, cogitur restituere, non obstante quocunque ejus damno. Nam Magistratus principaliter debet semper spectare bonum comüne, & obligationem justitiæ; privatus autem homo non obligabitur principaliter spectare bonum commune, vel jus alterius, sed ordine charitatis principaliter potest spectare bonum suum privatum, intra terminos tamen æquitatis naturalis. Ubi iterum aliqua advertenda sunt.

70 I. Dictum est : *Si debitor in propriis bonis debeat pati damnum* : Sine dubio enim non excusatur debitor à restitutione statim faciendâ ob damnum, vel jacturam bonorum alienorum restituendorum : ut quia magnam summam debet restituere, aut quia ex re aliena restituta magnum sibi lucrum cessat : alioquin sequeretur, quò majus esset debitum, eò minor esset obligatio restituendi. Optima conditio pro furibus.

II. De

II. Dicitur est: *Si debeat pati damnum inde majus, quam creditor &c.* Si enim æquale sit damnum futurum creditoris ex dilatione restitutionis, ac eorum ex restitutione facta, sine dubio melior debet esse conditio creditoris, ut in simili mox iterum notabitur. 71

III. Quia in hoc casu probabilissimè Molina *disp.* 72 754. n. 3. & ex eo Laym. *cit. c.* 12. n. 2. *in fine* notant: quando creditor ex dilata restitutione, seu solutione, quamvis justâ patitur damnum emergens, vel lucrum cessans, ipsi omni jure compensandum fore postea à debitore. Quia iniqua esset conditio, si debitor solutionem debiti in suum commodum differre vellet, non suscipiendo in se onus refarciendi damnum ex ea dilatione creditori eventurum; neque creditor aliter in dilationem solvendi consentire tenetur, vel rationabiliter præsumi potest. Vide tamen dicta *c. preced. sect. 3. in circumstantia Quando.*

IV. Denique, sermo hæcenus semper fuit de re- 73 stitutione debitorum certorum tantum, sive ex contractu, sive ex delicto: quoad debita incerta enim loco domini, vel creditoris pauperibus, vel Ecclesiis restituenda, sine dubio multò minor necessitas, vel damnum debitoris excusat: imò quæcunque rationabilis causa excusat à differenda restitutione. Quin imò si debitor in actuali gravi necessitate existens verè pauper esset, & magis futurus facta restitutione, omninò probabile est, eam restituendi obligationem omninò consopiri: cum verè pauper ejusmodi debita incerta pauperibus eroganda eti-

410 *Tract. IV. Prelim. ad Præcepta 2. Tab. Cap. IV.*
am sibi applicare possit, ut cum gravissimis Docto-
ribus dictum est *in circumstantia cui.*

§. V.

*Namque in quocunque debito, sive ex contractu,
sive ex delicto &c. Remissive.*

74 **N**ecessitas propria omnibus prædictis modis ex-
cusat ad differendam restitutionem quorum-
cunque debitorum, sive sint ex contractu, ut em-
pto, mutuo &c. modò vera sit necessitas præsens, &
damnum ex restitutione statim facienda emergens
majus, quàm debitoris ex dilata restitutione. Gran-
dis tamen differentia est inter dictos debitores quo-
ad solvendum interesse lucri cessantis, vel emergen-
tis damni: nam debitor ex delicto formali, etsi ob
prædictas causas, quamdiu durant excusetur à resti-
tutione debiti capitalis: at non excusatur à compen-
sando interesse illius temporis, cum delicto suo ori-
ginaria causa sit totius damni creditoris. Secus est
de debitis ex re accepta, vel ex contractu: ut etiam
suprà in circumstantia. *Quando indicatum est, &
latè videre potes apud Lugo disp. 18. sect. 2. & disp.*
21.

§. VI.

Summarium Dictorum.

75 **N**ecessitas propria excusat à restitutione, quan-
do debitor. 1. vel verè non habet, unde sol-
vat. vel 2. etsi habeat, tamen solvendo incidet in
necessitatem extremam: vel 3. si solvat, incidet
in necessitatem verè gravem: dummodò credi-
tor

tor ipse non sit in necessitate æquali gravi. Quando enim etiam creditor esset in æquali gravi necessitate, aut ei ex dilata restitutione æquale damnum emergeret, tunc utique melior erit conditio creditoris innocentis, & habentis strictum jus ad debitum vel rem suam exigendam, quam debitoris maxime nocentis, & non habentis strictum jus, sed solum licentiam charitatis ad debiti solutionem differendam, supposita semper conditione: *Nisi creditor æqualiter, aequè, vel magis indigeat.* Ita ex Navar. utroque, & communi Laym. *cit. c. 12. n. 2.*

Sed controversia gravis est: quid si simul in extrema necessitate versentur, & debitor si restituat, & creditor, si ei non restituatur debitum suum, adeoque uterque necessario petiturus sit, v. g. fame, morbo, homicidio; an eo casu adhuc teneatur restituere? Consentunt omnes, quod si debitor prius incidat in extremam necessitatem, non teneri rem tam necessariam restituere creditori, postea similem necessitatem incurrenti: quia debitor in puncto extremæ necessitatis prius acquisivit dominium rei necessariæ jure poli. Econtrà, si creditor prius incidat in extremam necessitatem, debet ei res sua statim restitui duplici jure, scilicet & jure domini ad illam rem, & jure poli ob extremam necessitatem. Quod si verò debitor & creditor simul incidant, vel incisuri sint in extremam necessitatem, nisi debitum restituatur, adhuc debitorem debere restituere, affirmant sanè gravissimi DD. præsertim antiqui cum Scoto *cit.* *Ratio Scoti est:* quia eo casu dominus rei nunquam eecidit à dominio illius rei;

412 *Tract. IV. Prelim. ad Præcepta 2. Tab. Cap. IV.*
rei: ante necessitatem enim habuit rei dominium,
& in puncto necessitatis acquirit novum jus poli ad
illam rem: ergò debitor semper injustè detinet, &
restituere tenetur.

77 Sed verior est opposita Sententia communior,
maximè Recentiorum (à nobis in septimo Præcep-
to latius asserenda); negans eo calu esse obligatio-
nem restituendi. *Ratio solida est:* quia ipso facto,
quo debitor simul & creditor incidunt in extremam
necessitatem, creditor amittit jus suum privatum
dominii ad illam rem, quæ tunc omninò commu-
nis evadit, sicut fuisset ante rerum divisionem: &
uterque tam debitor, quàm creditor acquirunt sibi
omninò æquale jus poli ad eandem rem sibi extre-
mè necessariam: atqui in pari causa juris semper
melior est conditio possidentis, seu manutentis
rem: ergò debitor possidens rem alienam sibi ex-
tremè necessariam, licite retinet, nec tenetur re-
stituere. Alia autem est ratio, quando debitor,
& creditor sunt in æquali necessitate gravi tantum:
quia ob solam necessitatem gravem alterius res non
sunt communes, nec creditor amittit jus suum
privatum, & dominium in rem sibi debitam, si-
cut in necessitate extrema.

78 *Sed excipe per omnem modum:* Nisi debitor ip-
se proximum in eam extremam necessitatem per
suam malitiam conjecisset: ut si calumniâ, vel falso
testimonio alterum conjecisset in periculum mortis,
infamiæ, amissionis omnium honorum, omninò
teneberis restituere, retractando calumniam cum
periculo similis pœnæ, aut aliter satisfaciendo, non
obstan-

obstante tua æquali etiam extrema necessitate: cum
in æquali damno potior debeat esse ratio innocentis
ut ex communissima DD. videbimus in octavo
Præcepto.

SECTIO IV.

Causæ excusantes à restitutione, ut omitti possit.

SUMMARIUM.

79. Causa omninò excusantes à restitutione, ut etiam omitti
possit, generatim sunt quatuor. nim.
80. I. Rei in specie debite, sine omni culpa debitoris bonæ fi-
dei meritis.
81. Remissio creditoris expressa, vel tacita.
82. Usque ad n. 85. legitima remissionis tres conditiones.
83. III Compensatio facta, qua tripliciter fieri potest.
86. & 87. Dne conditiones ad compensationem requisita.
89. IV Auctoritas superior, utpote.
90. Per legem prescriptionis, usucapionis &c.
91. Vel justam sententiam iudicis &c.
94. Et aliquatenus per cessionem omnium bonorum, quatenus
solvere impotens ex dispositione legis creditoribus
suis cedit omnia sua bona.
95. Quæ tamen cessio solum excusat in foro externo, non in-
terno, nisi is verè impotens sit.
96. Nec excusat ea cessio simpliciter à restituendo reliquo, sed
secundum quid tantum, quatenus se impotens
extendit, seu quamdiu durat.
97. Soritur tamen sic bonis cedens duo privilegia. 1. ut non
possit incarcerationi. 2. ut, si post quid acquirat, plus
non petatur, quam facere possit, servatis alimen-
tis necessariis.
98. Sicut etiam ante vel in ipsa cessione in foro conscientia
ea sibi reservare vel detrahere potest: Et eo defun-
cto uxor, ac filii.